

AVRUPA İNSAN HAKLARI MAHKEMESİ İKİNCİ DAİRE’NİN DİRİÖZ / TÜRKİYE KARARI*

Çeviren : Tuğrul UZUN**

Anahtar Kelimeler

1. Cumhuriyet Savcısının Duruşma Salonundaki Yeri, Silahların Eşitliği İlkesi
2. Adil Yargılanma Hakkı, Avukat Yardımı İsteme Hakkı, Avukat Olmadan Kollukça Alınan İfade, Adil Yargılanmaya İlişkin Güvencelerden Vazgeçme

ÖZET

1. Cumhuriyet Savcısının duruşma salonunda savunmaya göre daha yüksek bir yerde oturması, savunmayı somut bir şekilde daha güç bir hale getirmedeği müddetçe silahların eşitliği ilkesini ihlal etmemektedir.
2. Avukat yardımından yararlanma hakkı kendisine hatırlatıldığı halde şüphelinin avukat istemediğini beyan etmesi sonucu kolluk tarafından avukat olmadan ifade alınması adil yargılanma hakkının ihlalini teşkil etmez. Sözleşmenin 6. maddesi, kişinin tamamen kendi iradesi ile olmak üzere adil yargılanmaya ilişkin güvencelerden vazgeçmesine engel değildir.

99

DİRİÖZ / TÜRKİYE KARARINDA,

Başkan François Tulkens,
Yargıçlar,
Danuté Jociene,
Dragoljub Popovic,
Işıl Karakaş,
Guido Raimondi,
Paulo Pinto de Albuquerque,
Hellen Keller ve Daire Yazı İşleri Müdürü Yardımcısı F. Ellens-Passos ile toplanan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İkinci Dairesi, yapılan müzakere sonucunda 10 Mayıs 2012 tarihinde aşağıdaki kararı vermiştir.

* Başvuru Numarası: 38560/04. 31 Mayıs 2012 tarihli kesinleşmiş bu karar Fransızca metninden Türkçe'ye çevrilmiştir.

** Cumhuriyet Savcısı Adayı

USÛL

1. Davanın temelinde Ümit Diriöz'ün (“Başvuran”), vatandaşı olduğu Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına Dair Sözleşmenin (“Sözleşme”)’nin 34. Maddesi uyarınca 6 Temmuz 2004 tarihinde yapmış olduğu başvuru (No: 38560/04) bulunmaktadır.

2. Başvuran, İstanbul'da avukatlık yapmakta olan M. Baykal tarafından, Türk Hükûmeti (“Hükûmet”) ise kendi temsilcisi tarafından temsil edilmektedir.

3. Başvuru 22 Eylül 2009 tarihinde kısmî olarak kabul edilmez bulunmuştur. Silahların eşitliği ilkesi ve kolluk karşısında avukat yardımının yokluğundan kaynaklanan (Sözleşme'nin 6. Maddesi) iddialar ise Hükûmet'e bildirilmiştir. Ayrıca, Sözleşme'nin 29/2. Maddesinin izin verdiği üzere, Daire'nin söz konusu iddiaların kabul edilebilirliği ve esası üzerindeki hükmünü aynı zamanda açıklamasına karar verilmiştir.

OLAYLAR

100

I. Davanın Koşulları

4. 1977 doğumlu olan Başvuran İstanbul Bayrampaşa'da tutuklu olarak bulunmuştur.

5. Başvuran, 9 Eylül 2000 tarihinde birkaç kişilik bir grupla arasındaki sözlü tartışma sırasında birden fazla kez ateş etmiş ve dört kişi açılan ateş sonucunda yaralanmıştır. Tartışmayla ilgisi olmayan ve kaza kurşununa hedef olan bir kişi ise hayatını kaybetmiştir. Başvuran, bunun üzerine kaçmıştır.

6. Fatih Cumhuriyet Savcısı (“Savcı”), 3, 6 ve 9 Ekim 2000 tarihlerinde mağdurları ve görgü tanıklarını dinlemiştir.

7. Başvuran hakkında 12 Ekim 2000 tarihinde yakalama emri çıkarılmıştır.

8. Başvuran, 12 Ocak 2001'de sahte bir kimlik kartıyla yakalanmış ve gözaltına alınmıştır. Aynı gün imzalanan tutanağa göre, Başvuran kendisi ya da baro tarafından sağlanacak bir avukatın yardımından yararlanma, yakalanmasıyla ilgili olarak yakınlarına haber verme ve sessiz kalma haklarına ilişkin olarak bilgilendirilmiştir.

- 9.** 18 Ocak 2001'de polis tarafından başvuranın ifadesi alınmıştır. Bu amaçla imzalanan formda başvuran "ifade vermek istiyorum" ve "avukat istemiyorum" kutucuklarını işaretlemiştir.
- 10.** Başvuran 18 Ocak 2001'de Savcı ve Fatih Sulh Ceza Hâkimi karşısına çıkarılarak avukatının huzurunda sorgulanmıştır. Avukatı, başvurunu yargılamanın bu tarihten sonraki her aşamasında savunmuştur. Kollukta verdiği ifadeyi tekrar eden başvuran, hâkim tarafından tutuklanmıştır.
- 11.** İstanbul Cumhuriyet Savcısı, 29 Mart 2001 tarihinde düzenlediği iddianame ile başvuran aleyhine kamu davası açmıştır.
- 12.** Başvuran, 15 Ekim 2001 tarihinde Fatih Ağır Ceza Mahkemesi (Ağır Ceza Mahkemesi) tarafından mahkûm edilmiştir.
- 13.** Hüküm Yargıtay tarafından usûle ilişkin nedenlerle 19 Ocak 2002 tarihinde bozulmuş ve dosya yerel mahkemeye geri gönderilmiştir.
- 14.** 13 Ocak 2003 tarihli duruşmada Savcı tarafından Başvuranın cezalandırılması istenmiş, ağır ceza mahkemesi avukatının talebini yerinde görerek başvurana davanın esasına ilişkin son savunmasını hazırlaması için süre vermiştir.
- 15.** 30 Ocak 2003 tarihli duruşmada başvuran ağır ceza mahkemesi tarafından kasten adam öldürme, öldürmeye teşebbüs ve ateşli silahla yaralama suçlarından suçlu bulunarak otuz yıl hapis ve ağır para cezası ile cezalandırılmıştır. Mahkeme kararını başvuranın gözaltında alınan ifadesi, görgü tanıkları ve mağdurların beyanları ile otopsi raporlarına dayandırmıştır.
- 16.** Başvuran bu hükme karşı temyize başvurmuş, özellikle kasten adam öldürme ve öldürmeye teşebbüs nitelendirmesine karşı çıkmıştır. Ayrıca, meşru müdafaadan yararlanması gerektiğini savunmuştur.
- 17.** Yargıtay, 17 Aralık 2003 tarihinde yerel mahkeme tarafından verilen kararı onamıştır.
- 18.** 5 Şubat 2004 günü karar mahkeme kalemine kaydedilmiştir.
- 19.** İstanbul Ağır Ceza Mahkemesi, Ceza Kanunu'nda başvuranın lehine düzenlemelerin sonucu olarak 28 Haziran 2005'te verdiği ve 16 Mart 2007'de Yargıtay tarafından onanan ek kararında adam öldürmeye teşebbüs suçundan verilen cezada indirim gitmiştir.

II. İlgili İç Hukuk

20. Ceza Muhakemesi Kanununun 144. maddesine göre, yakalanan ya da tutuklanan her kişi vekâletnamesi olmasa bile avukatı ile yalnız bir şekilde görüşme hakkına sahiptir.

HUKUKÎ DEĞERLENDİRME

I. Sözleşmenin 6. Maddesi'nin İhlal Edildiği İddiası Hakkında

21. Başvuran, kural olduğu üzere duruşma salonunda savcının daha yüksek bir yerde oturmasına rağmen kendisinin ve avukatının daha aşağı seviyede bulunmasının silahların eşitliği ilkesini ihlal ettiği iddiasında bulunmakta, ayrıca avukatı halkın girdiği kapıyı kullanırken savcının hâkimler ile aynı zamanda ve aynı kapıdan duruşma salonuna girdiğini ifade etmektedir.

Başvuran, polis tarafından sorgulanması sırasında avukat yardımından yararlanmadığını da ileri sürmekte, bu bağlamda avukat talep ettiğini iddia etmektedir.

102

Bu iddialar, Sözleşmenin, ilgili bölümleri aşağıdaki şekilde kaleme alınmış olan, 6. maddesinin 1 ve 3-c fıkralarına ilişkindir:

"Herkes (...) kendisine yöneltilen her türlü suçlamaya ilişkin olarak davasının (...) mahkeme tarafından adil bir şekilde görülerek karara bağlanmasını isteme hakkına sahiptir."

(...)

3. Her sanık özellikle şu haklara sahiptir:

(...)

c) "Kendisini savunmak veya kendi seçtiği bir avukatın yardımından yararlanmak, eğer avukat ücretini ödeyecek imkânı yoksa, adaletin gerektirmesi halinde resen görevlendirilecek bir avukatın yardımından yararlanabilmek"

A. Kabul Edilebilirlik Hakkında

1. Savcının duruşma salonundaki yerine ilişkin iddia

22. Hükûmet, başvuranın tezini reddetmekte, savcılarının duruşma salonundaki yerinin daha çok şekle ilişkin olduğunu ve hiçbir şekilde sorumluluk ve görevlerinin özüne ilişkin olmadığını değerlendirmektedir. Hükûmet, savcının yerinin savunmaya göre daha yüksekte olduğu Avrupa Konseyi üyesi ülkeleri örnek vermektedir.

23. Hükûmet, Türk mahkemelerinde hâkimin yerinin savcıdan uzağında olduğunu belirtmekte, hâkim ve savcılarının oturma düzenin Türk usûl hukukundaki bir teamülden kaynaklandığını açıklamaktadır. Bu teamül, bu iki meslek üyelerinin aynı eğitimden ve mesleğe başlamadan önce aynı sınavı geçmeleri, iki meslek arasında geçişin mümkün olması gibi hususlardan kaynaklanmaktadır. Başka bir deyişle, hükûmete göre bir cumhuriyet savcısı hâkimliğe geçebilecek, aynı şekilde bu durumun tersi de mümkün olabilecektir. Hükûmet ana fikrin, kamunun menfaatini temsil etmekle yükümlü olan savcının mağdurun haklarını savunduğu gibi savunmanın da menfaatlerini korumak zorunda olmasında yattığını ifade etmekte, bunun yanında savcının yalnızca sanığın aleyhine olan delilleri değil aynı zamanda lehine olanları da toplamak zorunda olduğunu da hatırlatmaktadır. Bundan yola çıkarak da savcının savunmadan daha yüksek ama hâkimlerden uzakta oturmasının sembolik bir anlamı olduğunu savunmaktadır.

24. Hükûmet, 10 Haziran 2004 tarihli ve 50744/99 numaralı Töre/Türkiye kararına atıf yaparak davadaki tarafların eşit haklara sahip olduğu ve başvuran tarafından tartışma konusu edilen uygulamanın adil yargılanma hakkını ihlal eder nitelikte olmadığı sonucuna ulaşmaktadır.

25. Mahkeme önceki kararlarında, ortaya konulan durumun, savcıya duruşma salonunda "fiziksel olarak" ayrıcalıklı bir yer sağlaması fakat sanığı kendi menfaatlerini savunma açısından somut şekilde dezavantajlı bir konuma sokmaması halinde silahların eşitliği ilkesini ihlal etmediğini değerlendirdiğini hatırlatır. [*Chalmont/Fransa* (kabul edilebilirliğe ilişkin karar) Aralık 2003 no: 72531/01 AİHS; *Carballo ve Pinero/Portekiz* (kabul edilebilirliğe ilişkin karar) 21 Haziran 2011 no: 31237/09]

26. Mahkeme, davadaki koşulların oturmuş içtihattan ayrılmasını haklı çıkartacak hiçbir özellik arz etmediği kanaatindedir. Bu nedenle, iddia Sözleşmenin 35/3,4 maddesi gereğince, esasa ilişkin açık noksanlık nedeniyle kabul edilmez niteliktedir.

2. Gözaltında avukat yardımından yararlanılmaması ile ilgili iddia hakkında

27. Mahkeme, söz konusu iddianın Sözleşmenin 35/3. maddesi anlamında açıkça temelden yoksun olmadığını ve ayrıca kabul edilebilirliğe ilişkin bir kuralı da ihlal etmediğini tespit etmekte ve kabul edilebilir olduğunu beyan etmektedir.

B. Esas Hakkında

28. Başvuran, gözaltı sırasında avukat yardımından yararlanmak istediğini savunmakta fakat bu yardımı reddettiği yönünde attığı imzaya bir açıklama getirmemektedir.

29. Hükûmet, gözaltına alınır alınmaz hakları ve kendisine karşı yöneltilen suçlamalar hakkında bilgilendirilmiş olduğunu hatırlatmak suretiyle başvuranın bu iddiasına karşı çıkmaktadır. Başvurana kendisinin seçeceği ya da resen görevlendirilecek bir avukatın yardımından yararlanabileceği ve ailesini bilgilendirebileceği hatırlatılmıştır. Hükûmet, başvuranın haklarını anladığını, avukat yardımından yararlanmak istemediğini beyan ettiğini ve gerek savcılık gerekse Ağır Ceza Mahkemesi ve Yargıtay aşamasında avukatının bulunduğunu ifade etmektedir.

30. Mahkeme, 6. maddenin 3-c fıkrasında yer verilen hakkın, 1. fıkrada yer bulan ceza yargılaması bağlamında adil yargılanma hakkına ilişkin olduğu yönündeki içtihadını hatırlatır [Salduz/Türkiye kararı (Büyük Daire) no: 36391/02 50-54. paragraflar, AİHS 2008]. Mahkeme, bu bakımdan, 6/1'deki hakkın tatmin edici bir şekilde "somut ve etkin" olabilmesi için, somut olaydaki özel şartların bu hakkın kısıtlamasına ilişkin zorlayıcı bir nedenin varlığını ortaya koyması istisnası dışında, genel olarak şüpheliye ilk ifade almadan itibaren avukat yardımının sağlanması gerektiğini de belirtir. Bu nedenler avukata erişimin kısıtlanmasını haklı çıkardığında bile, sebebi ne olursa olsun, aynı yöndeki bir kısıtlama sanığın 6. maddeden kaynaklanan haklarına haksız bir şekilde zarar vermemelidir. Kural olarak, sanığın polis huzurunda, imkân dâhilindeki avukat yardımı olmadan alınan ve kendini suçlayıcı şekilde verdiği ifadenin mahkûmiyete esas alınması savunma hakkının telafisi mümkün olmayacak bir şekilde ihlali anlamına gelmektedir (Salduz/Türkiye kararı, paragraf 55).

31. Bununla birlikte, Mahkeme *Salduz* davasından farklı olarak, huzurdaki davada ilgilinin gözaltı sırasında avukatının olmayışının ilgili kanuni düzenlemelerin sistematik bir şekilde uygulanmasından kaynaklanmadığını not etmektedir. Olayda, ilgili mevzuat, yani Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 144. maddesi ilgiliye avukat talep etme hakkını tanımaktadır.

32. Bu açıdan, Mahkeme 6. maddenin ne lafzı ne de ruhunun ilgilinin adil yargılanmaya ilişkin güvencelerden tamamen kendi iradesi ile olmak

üzere açık ya da zımni şekilde vazgeçmesine engel teşkil etmediğini hatırlatır [*Kwiatkowska/İtalya* (kabul edilebilirliğe ilişkin karar) no: 52868/99, 30 Aralık 2000, ve *Ananyev/Rusya*, no: 20292/04, paragraf 38, 30 Temmuz 2009]. Bununla birlikte, Sözleşmenin amacına uygun olması açısından, yargılamada yer alma hakkından vazgeçme şüpheye yer bırakmayacak şekilde yapılmalı ve önemine uygun asgari güvencelerle donatılmış olmalıdır (Salduz, paragraf 59; Yoldaş/Türkiye no: 27503/04, paragraf 51, 23 Şubat 2010; Trymbach/Ukrayna no: 44385/02 paragraf 61, 12 Ocak 2012).

33. Mahkeme, huzurdaki davanın özel şartlarına göre başvuranın gözaltı sırasında avukat yardımından yararlanma hakkının kendisine hatırlatıldığını not etmektedir. Bu bakımdan, polis gözaltı esnasında başvuranın haklarını, özel olarak da avukat hakkını içeren bir tutanak düzenlemiştir (bkz. paragraf 8). Tutanağın okunmasından sonra kendisi tarafından imzalanan bir sureti Başvurana verilmiştir. Bunun dışında, polis aynı şekilde ilgiliye ailesine haber verilmesini isteme hakkı olduğunu da hatırlatmıştır.

34. Başvuran ise avukat yardımı istemediğini belirten kutucuğu işaretlemiş ve formu imzalamıştır (bkz. paragraf 9).

105

35. Mahkeme, başvuranın gözaltı süresince avukat yardımından yararlanma hakkı olduğunu, bu hak kendisine hatırlatılmasına rağmen kendisinin avukat yardımını reddettiğini tekrar ele alır. Dolayısıyla, başvuranın bu hakkından vazgeçmesi şüphe uyandırmayacak kadar açık ve gerekli asgari güvencelere sahip durumdadır (*Yoldaş*, paragraf 52). Bu bakımdan Mahkeme başvuranın avukat talep ettiğine dair iddiasını hiçbir şekilde savunmadığı gibi aksini gösteren bir beyanın altına neden imza attığını da açıklamamakta olduğunu da not eder.

36. Öte yandan, başvuranın Cumhuriyet Savcısı ve Mahkeme huzurunda da aynı şekilde ifade verdiğini ve ne kendisine yöneltilen olguları ne de ifadenin içeriğini reddetmiş olduğunu saptamamak mümkün değildir. Esasında başvuran olayların hâkimlerce yapılan nitelendirmesini reddetmekle yetinmiş, yargılamanın başından sonuna kadar aynı kalan kendi versiyonunu ise tartışma konusu yapmamıştır. Bu nedenle Mahkeme, esas mahkemesi hâkimlerinin başvuranın savunma hakkını titizlikle koruduğunu ve davadaki hiçbir unsurun başvuranın avukat yardımını reddetmesinin özgür iradesine dayanmadığını ya da şüpheye

yer bırakır nitelikte olduğunu düşündürecek nitelikte olmadığını değerlendirmektedir (*Yoldaş*, paragraf 53).

37. Bu şartlar altında, kendi uhdesindeki hususlar ve tarafların değerlendirmeleri ışığında, davanın geniş çaplı değerlendirilmesi sonucunda Mahkeme başvuranın Sözleşmenin 6. maddesinin 1. ve 3-c fıkraları anlamında adil yargılanma hakkından mahkûm bırakılmadığı sonucuna ulaşmıştır.

38. Dolayısıyla, Sözleşmenin 6. maddesinin 1 ve 3-c fıkralarının ihlali söz konusu değildir.

MAHKEME, BU GEREKÇELERLE VE OYBİRLİĞİYLE

1. Başvurunun gözaltı sırasında avukat yokluğundan kaynaklanan iddiası bakımından kabul edilebilir fakat diğer hususlar açısından kabul edilemez olduğuna,

2. Sözleşmenin 6. maddesinin 1 ve 3-c fıkralarının ihlal edilmediğine karar vermiştir.

106

Fransızca olarak kaleme alınan bu karar Yönetmeliğin 77. maddesinin 2 ve 4. fıkraları uyarınca 31 Mayıs 2012 tarihinde yazılı olarak bildirilmiştir.

F. Elens- Passos
Y. İşleri Müdür Yardımcısı

François Tulkens
Başkan